

Pavera, Libor

V proudu proměn: literatura mezi médii, žánry a generacemi

Slavica litteraria. 2025, vol. 28, iss. 1, pp. 151-155

ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2025-1-12>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.83735>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 26. 02. 2026

Version: 20260223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

V proudu proměn: literatura mezi médii, žánry a generacemi

Libor Pavera (Praha)

Lenka Odehnalová a kol. *Jiné texty, jiní autoři. [Mezi]prostory současné literatury*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta UHK – Nakladatelství Pavel Mervart, 2023. 180 s. [Autorský kolektiv: Lenka Odehnalová, Naděžda Heinrichová, Jana Kostincová, Jaroslav Sommer, Tereza Šmídová. Předmluva Ivo Pospíšil.]

Kolektivní monografie *Jiné texty, jiní autoři. [Mezi]prostory současné literatury* představuje v českém odborném prostoru důležitý publikační počín, který dává prostor především badatelkám a badatelům mladší a střední generace. Ti zde dostávají nejen šanci publikovat své výzkumy, ale současně projevují svou schopnost tematizovat současné literární jevy v širokých kulturních, mediálních i transdisciplinárních souvislostech. Publikace tak slouží jako platforma pro nový odborný dorost, který se pohybuje s jistotou v prostředích literární vědy, kulturních studií i estetiky.

Jmenovaný badatelský kolektiv (Lenka Odehnalová, Naděžda Heinrichová, Jana Kostincová, Jaroslav Sommer a Tereza Šmídová) je zaštitěn úvodní esejí Iva Pospíšila – jednoho z výrazných domácích literárních teoretiků a slavistů.

Pospíšil svým textem nevytváří jen tradiční předmluvu, ale spíše myšlenkový rámeček celé knihy: kontextualizuje aktuální proměny literárního pole, komentuje rozvolněnost žánrových a mediálních hranic a zdůrazňuje axiologické a epistemologické nejistoty současnosti. Jeho esej je hodnotná i jako autonomní příspěvek k diskusi o pozici literatury v proměněném světě 21. století.

Autoři jednotlivých studií se zaměřují na žánrové útvary nebo mediální formy, které nejsou samy o sobě nové, ale které se znovu stávají předmětem badatelské pozornosti. Nejde jim o objevování „novosti“, nýbrž o její reinterpretaci – prohlubují dosavadní výzkum, zpřesňují žánrové definice, navrhují alternativní výklady a často si všímají dosud přehlížených souvislostí. Kolektivní svazek se tak

tematicky i metodologicky profiluje jako práce, která přináší nové otázky spíše než hotová řešení – což je v kontextu současného bádání vítané gesto otevřenosti a intelektuální poctivosti.

V knize *Jiné texty, jiní autoři. [Mezi]prostory současné literatury* čtenář najde pět hlavních studií, které se tematicky soustředí na různé žánrové, mediální a kulturní fenomény v kontextu současné literatury, a to především v ruském, německém a českém prostředí. Přehledně:

Románová kronika v současné ruské literatuře (Lenka Odehnalová) – se věnuje proměnám žánru románové kroniky, především v dílech *Letec* (Vodolazkin), *Zulejka otevírá oči* (Jachina) a *Jákobův žebřík* (Ulická). Autorka zkoumá, jak se do těchto textů promítají autobiografické prvky, motiv paměti a poetika tzv. „otevírání očí“. Sleduje kontinuitu s tradicí ruské románové kroniky a zároveň její aktualizaci v současném kontextu.

Grafický román v německé literatuře po roce 2000 (Naděžda Heinrichová) – studie se zaměřuje na proměnu komiksu v grafický román jako literárně-vizuální médium a sleduje, jak se v německy psaných grafických románech tematizuje paměť, migrace, identita nebo trauma. Analyzuje znaky grafického románu a představuje konkrétní tituly (např. *Irmína* od Barbary Yelin nebo *Kinderland* od Mawila).

Postdigitální psaní a umělecké projekty Romana Osminkina (Jana Kostincová) – autorka zkoumá tvorbu ruského básníka, performerera a teoretika Romana

Osminkina a kolektivitu *Techno-Poetry*. Reflektuje přesahy mezi textem, tělem a médiem, zabývá se autoetnografií, performativitou a poetickými experimenty v digitálním prostředí. Studie je rovněž sondou do vývoje postdigitální literatury v Rusku.

Literatura a identita: Tony Lashden (Jaroslav Sommer) – kapitola se zabývá tvorbou Tonyho Lashdena z perspektivy *queer* teorie, tělesnosti a jazyka. Autor analyzuje texty, které tematizují tělesnou nedostatečnost, jazyk jako nástroj identity a literaturu jako aktivistický nástroj. Studie se dotýká problematiky genderu, traumatu i politického rozměru psaní.

Závěrečná studie svazku – *Fanfiction v českém prostředí* (Tereza Šmídová) – mapuje fenomén fanfiction na českém internetu. Zaměřuje se na tři příklady: *Bless the Child*, *Portrét pro Bradavice* a parodickou sérii *Garry Poker*. Autorka analyzuje, jak fanfikce přetváří známé narativy a postavy, jakým způsobem komunikuje s originály a jaké strategie fanoušci používají při tvorbě.

Celkově probíraná publikace pokrývá oblasti *žánrové transformace* (románová kronika, grafický román, fanfikce), *mezimediální a transdisciplinární přesahy* (postdigitální poezie, performance, vizualita), *identitární a společenské aspekty literatury* (*gender*, *queer* teorie, literatura na hranici aktivismu), *kulturní transfery a lokalizace* (německá, ruská, česká tvorba v kontextu světové literatury).

Zvolená témata a metodologické přístupy jednotlivých studií zároveň otevírají řadu cest pro další výzkum. Badatelé

pracují s omezenými, byť reprezentativními vzorky textů a často pouze načrtávají širší souvislosti. Například výzkum fanfiction by mohl být dále rozšířen o komparaci s mezinárodním prostředím, otázky autorského statusu nebo recepce těchto textů. Podobně u grafického románu by stálo za to zkoumat, jak se proměňuje vizuální jazyk v interakci s kulturními traumaty nebo migračními narativy. Studie o Osminkinovi otevírá důležité otázky postdigitální literatury, které je možné dále sledovat v kontextu proměn autorské role, materiality textu či digitální estetiky. I studie o románové kronice vybízí k hlubší analýze současného návratu k velkým epickým formám, které propojují paměť, historii a osobní příběh. Společným jmenovatelem všech příspěvků je důraz na interdisciplinaritu a kulturní kontextualizaci – a právě v tomto směru se otevírá pole pro pokračování badatelského dialogu.

Kniha v některých svých příspěvcích – především ve studii Jany Kostincové o postdigitální literatuře a Terezy Šmídové o fanfikci – naráží na hlubší problém, který bude klíčový pro kulturní vývoj v první polovině 21. století: vznikající a v některých částech světa prohlubující se *digitální propasti*. Literatura se čím dál častěji rodí v online prostředích, využívá nová média, platformy a interaktivní formy. Pro značnou část populace, která není digitálně gramotná nebo odmítá s těmito médii pracovat, však může jít o svět zcela nepřístupný. Podobně jako byla v minulosti negramotnost bariérou k účasti na kulturním a občanském

životě, stává se dnes neznalost digitálních jazyků, kódů a platform novou formou vyloučení. To může vést nejen k traumatizaci jedinců, kteří se ocitají mimo hlavní komunikační proudy, ale také k novému sociálnímu štěpení, které literární věda nemůže ignorovat. Otázka „čtení“ a „psaní“ se tak dnes netýká jen papíru a textu, ale i schopnosti orientace v digitálním světě. Literární věda bude muset tyto proměny reflektovat s novou naléhavostí. Stejně jako je reflektuje – možná ještě rychleji – původní literatura sama.

Své místo v publikaci zaujímá i analýza tradičnějších žánrových útvarů, které v literárním systému dobře fungují již od 19. století. Typickým příkladem je *románová kronika*, žánr s bohatou tradicí ve slovanských literaturách, zejména v ruském a českém prostředí. Téma zpracovává Lenka Odehnalová, která se dlouhodobě zabývá ruskou prózou, jejím žánrovým vývojem a poetikou paměti. Ve své studii navazuje na hlubší žánrové rozvržení, jak je formuloval Ivo Pospíšil ve svých monografiích (*Labyrint kroniky*, *Ruská románová kronika*, *Rozpětí žánru* aj.), přičemž některé jeho klíčové koncepty a termíny (např. „kronikální prostorová pulsace“, „poetika konkrétního“, „poetika zápraží“) aktualizuje a zasazuje do současných souvislostí.

Odehnalová se zaměřuje na tři výrazná díla současné ruské literatury – *Letec* Jevgenije Vodolazkina, *Zulejka otevírá oči* Guzel Jachinové a *Jakobův žebřík* Ljudmily Ulické. V těchto románech zkoumá jednak přítomnost tradičních

rysů románové kroniky (časoprostorová výstavba, dějové linie, tematika paměti), jednak jejich proměnu pod vlivem autobiografických prvků, dokumentárních metod a reflexe traumatických dějin. Pozoruhodné je její zavedení pojmu „otevírání očí“ jako žánrotvorného mechanismu, který spojuje proces sebeuvědomění postav s rekonfigurací žánrových hranic mezi fikcí a faktem.

Autorka tak ukazuje, že i zdánlivě stabilní žánrové komplexy lze nově přecíst, obohatit o intertextové a interkulturní souvislosti a reflektovat v nich proměněný vztah k paměti, identitě a naraci. V tomto směru navazuje i na svou vlastní monografii *Dostojevského Deník spisovatele v kontextech a konfrontacích* (2023), kde se již zabývala propojením kronikových struktur s autobiografickými žánry (deníky, memoáry), což je rovněž leitmotivem její kapitoly v recenzovaném svazku.

Svazek *Jiné texty, jiní autoři. [Mezi]prostory současné literatury* představuje důležitý příspěvek k současné literárněvědné produkci, a to nejen svou tematickou rozmanitostí, ale především propojením generací a badatelských perspektiv. Jeho význam spočívá v několika vzájemně provázaných rovinách. Na jedné straně se opírá o solidní teoretické základy, které reprezentuje úvodní studie Iva Pospíšila, jenž je v domácím i zahraničním kontextu považován za autoritu v oblasti slavistiky a teorie žánru. Na straně druhé svazek dává prostor mladší a střední generaci badatelů, kteří

nejen rozvíjejí tradiční pojmový aparát, ale zároveň přicházejí s novými otázkami, tématy a heuristikami. Mezi nimi nacházíme jak návraty k historickým žánrům, jako je románová kronika, tak otevření se tématům digitální kultury, postmediálního psaní či literárního aktivismu.

Publikace tím přispívá k prohloubení našeho porozumění současné literatuře v jejích tradičních i experimentálních podobách. Ukazuje, že ani žánry, které se z historického hlediska mohou jevit jako vyčerpané, nejsou uzavřené – jejich revitalizace je možná díky novým interpretačním perspektivám, které zohledňují paměť, tělesnost, identitu, performativitu i kulturní traumata. Současně svazek přináší podněty pro širší reflexi stavu literatury ve světě, kde se komunikační a mediální podmínky radikálně mění, a kde přístup k literatuře již zdaleka není samozřejmý – jak ukazuje i otázka digitální propasti, která se může stát novou formou kulturního vyloučení.

V tomto ohledu kniha přesahuje čistě literárněhistorickou rovinu a přispívá k promýšlení směru, jímž se ubírá literární věda v našem kulturním prostoru. Slavisticky i středoevropsky orientované bádání zde ukazuje svou schopnost reflektovat výzvy současnosti a vstupovat do dialogu s aktuálními kulturními i společenskými otázkami. Vzniká tak souvislá linie, která neoslabuje kontinuitu vědeckého vývoje, ale naopak ji posiluje a podněcuje k další práci.

prof. PhDr. Libor Pavera, CSc.

Katedra didaktiky ekonomických předmětů

Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze

Nám. W. Churchilla 1938/4, 130 67 Praha 3, Česko

l.pavera@seznam.cz

<https://orcid.org/0000-0001-6916-8483>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.